

ЗВ'ЯЗКИ ВАСИЛЯ СТУСА З УКРАЇНСЬКОЮ ДІАСПОРОЮ

Ніна Васильченко-Каверіна. Зв'язки Василя Стуса з українською діаспорою.

У статті досліджуються взаємини Василя Стуса з такими літературними діячами української діаспори, як Віра Вовк, Анна-Гая Горбач, Осип Зінкевич.

Ключові слова: тоталітарний тиск, правозахисна діяльність, контрверсійна постать, самвидав, „Сучасність”, „Смолоскіп”.

Ніна Васильченко-Каверіна. Связи Василия Стуса с украинской диаспорой.

В статье исследуются творческие взаимоотношения Василия Стуса с такими литературными деятелями украинской диаспоры, как Вера Вовк, Анна-Гая Горбач, Осип Зинкевич.

Ключевые слова: тоталитарное давление, правозащитная деятельность, контрверсионная фигура, самиздат, эпистолярное общение, перевод, верлибр, антология, „Современность” („Сучасність”), „Факел” („Смолоскіп”).

Nina Vasilchenko-Kaverina. Connections Vasylja Stusa with ukrainian diaspora.

In the article explore interrelation Vasylja Stusa with such literary public man ukrainian diaspora, as Vira Vovk, Anna-Galja Gorbach, Osyp Zinkevych.

Key words: totalitarian enforcement, low to defent engagement controvershn figure, myself to deliver, „Modernity”, „Flambeau”.

Про духовне життя української діаспори широко заговорили після проголошення незалежності України, хоча мізер цієї інформації всіяко циркулював через кордони й раніше. Зокрема, чимало вихідців з нашого краю ставили перед собою та іншими невідкладне завдання – об'єктивно та відкрито висвітлювати надбання українських митців. Цьому допомагало і широке залучення до співпраці зарубіжних авторів та людей, не байдужих до долі України. Досліджуючи життєвий і творчий шлях наших земляків – емігрантів, насамперед, маємо змогу науково окреслити зв'язки вихідців із західноукраїнських земель з поетом, літературознавцем, людиною з європейським баченням – Василем Стусом.

Варто було б зупинитися на багатоаспектному матеріалі, в якому висвітлюється творчий зв'язок Василя Стуса з українською поетесою родом із Дрогобиччини – Вірою Вовк, яка й нині живе і творчо працює в Бразилії. Народившись 1926 року в Бориславі Львівської області, дитинство провела вона на Гуцульщині, а саме в Кутах, де дохторував батько, та в Тюдові, де проживала її бабуся Касуня (Катерина).

Батько майбутньої поетеси, Остап Селянський, був родом з Рожнова Снятинського (нині Косівського) району, мав чималий вплив на розвиток юної Віри, про що свідчать її спогади та розповіді вдячних кутчан, яких неодноразово рятував „лікар від Бога”. Основи виховання й світогляду маленької Віри закладалися ще там, серед Черемошових хвиль та пошуму смerek, у морі гуцульських переказів.

Здобувши початкову освіту в Кутській німецькомовній школі, юнка продовжила навчання у Львівській гімназії. Згодом переїхала з родиною до Дрездена, де продовжила середню освіту. Під час бомбардування міста, побіля операційного столу, гине її батько. Після тяжкої втрати родині стає ще важче. Тоді допомагає сильний дух матері Марії та чулість людей з добрим серцем. Після війни, вступивши до Тюбінгенського університету, юна Віра студіює музикознавство, германістику й славистику. Далі продовжує науку в Мюнхені, а відтак, за ідеєю матері, переїздить у Бразилію. Здобуває докторат з філософії та працює в університетах Ріо-де-Жанейро.

З багатющого архіву Віри Вовк 1989 року читачам „Сучасності” (№ 9) було запропоновано епізоди епістолярного спілкування Стуса зі своєю посестрою на літературній ниві, яка охоче поділилася „купинкою пожовтілих листків” з усіма, кому дороге ім'я Василя Стуса. Згодом, у 1997 році, листи були передруковані у шеститомному виданні творів поета.

За словами уродженки Дрогобиччини, листи, які потонули „у глибокі магаданські сніги з кінцем 77-го року... більше скажуть про нього як про людину й поета, ніж могли б сказати найдокладніші спогади” [3, с. 202].

Не можна не погодитися з цим твердженням, хоча чималу частку цінної інформації про зустрічі нашої краянки з тоді ще маловідомим поетом В.Стусом можна почерпнути зі систематизованого видання творів Віри Вовк в Україні, зокрема з 4-го тому „Спогади”, обнародованого видавництвом „Родовід” у 2003 році. Серед „колажу текстів”, в яких висвітлюється життєвий і творчий шлях

авторки, є достатньо акцентацій на взаємозв'язках поетеси з „незвичайною, суворою і zarazом преніжною людиною” Василем Стусом.

А зазнайомилася наша краянка з далекого материка зі Стусом у кінці шістдесятих років минулого століття у вакаційний час, коли на Заході були ще оповиті туманом імена Василя Стуса, Миколи Воробйова, Василя Голобородька, Ігоря Калинця. Із цих поїздок вирости „обопільні плодючі наслідки”, зокрема й „тісна дружба з Василем Стусом, яка переросла в майже родинну” [3, с. 194]. Зокрема, у домі пані Ориси (Ірини Стешенко – сімдесятирічної актриси „Березоля”, з родини Старицьких), гріючись у поетично-мистецькому оточенні, Віра Вовк згадує, як Василь Стус, з витонченими манерами, підсував їм крісло й „не наважувався сідати, доки всі дами не примістилися” [3, с. 196]. У подальшому листуванні до 1972 року Стус неодноразово оповідає „далекій сестрі” [В. Стус] свої розмови з панею Орисею про клопоти й здобутки української поетки в Бразилії, щиро втішаючись її мистецькими намірами й болісно переживаючи її недуги.

При спілкуванні з кутчанами про перебування пані Віри на далекому материка мені чомусь завше згадується цитатія зі Стусового листа до В. Вовк від 16 жовтня 1969 року: Був це я недавно в пані Ориси і щось згадували за Вас, і вона жартома показала додолу – це Віра десь там, тобто по той бік земної кулі. А мені здається, що Ви – там, угорі, над головою, на рівні небесних сфер. І все вивищуєтесь” [10, с. 56]. Важко з цим не погодитися.

Із того ж листа дізнаємося про Стусову розмову з Іваном Світличним, під час якої Стус не лише висловлював бачення власної лірики, але й щиро захоплювався граціозною вглибленістю поетки: „Це те, що дається од природи” [10, с. 54].

На початку 70-х років посилюються репресії проти української інтелігенції, багато хто з неї позбувається роботи. Розпочинається друга хвиля арештів і засуджень друзів В.Вовк на довгі роки ув'язнення. На жаль, під час обшуку оселі В. Стуса 12 січня 1972 року серед так званих „заборонених матеріалів” опинилися листи та книжечка В.Вовк „Каппа хреста” (Сучасність, 1969).

На довгі роки зникає можливість для нашої краянки навідин у рідні сторони. Та все ж вона не полишає творчої праці на благо українства. Вже в 1973 році виходить впорядкована нею поетична збірка „Співець”, що має підзаголовок „Новітнє українське мистецтво”, в якій поряд з творами українських авторів і майстрів із зарубіжжя знайшлося місце і для творів Василя Стуса.

Незважаючи на велику кількість втраченої кореспонденції, написане Вірою Вовк таки проривалося до В. Стуса. Зауважимо, що в листовному зверненні до батьків від 13-17 червня 1975 року В. Стус втішається кореспонденцією від Віри Вовк та гарними відбитками композицій відомого художника родом з наших країв Юрія Соловія, на одному з яких зображено Нью-Йоркську групу поетів. До неї належали й вихідці з Західної України (зокрема Віра Вовк, зображена зі своєрідним німбом над головою, відтак, десь у куточку картини, – незалежний бородань родом з Галичини – Богдан Бойчук). Продовжуючи листа, Стус так характеризує групу: „Усі вони аполітичні митці, творять мистецтво, а не годять політикам” [9, с. 148].

Почасти у листах до рідних прослідковуємо Стусове щире втішання вістями від посестри з далекого материка. Переписуючи фрагмент Віриного епістолярію, Стус у листі до батьків зауважує: „До всього ще й карточка є з Віри – якраз така, яку я запам'ятав при зустрічах у Києві. І душа мені заболіла од цієї бознаскільки-верстової відстані, що і в діаспорі будши нам не достукатися – аж надто далеко вже” [9, с. 149].

Характерно, що віршові „одкровення – гомони” [В. Стус] В. Вовк щоразу додавали Стусові радості, про що свідчать його листові відповіді далекій сестрі, зокрема: „Я можу сказати лише, що вдячний за висилання, за спробу збагнути людську тугу по крикові диких гусей у безнебому небі, вдячний за хапливу мить зустрічного бажання серця – навстяж!” [10, с. 87]. Образи „диких гусей”, „серця навстяж” відлунюють із віршованої відповіді п. Віри, переписаної Стусом у листі до дружини від 13-17 жовтня 1975 р.

У дружньому, мало не родинному спілкуванні обох митців помітне поглиблене розуміння традицій європейської і національної літератур, залюбленість у високе мистецтво музики, театру, а особливо ж у художню просторовість. Зокрема, В.Вовк пересилає Стусові репродукції художниці Зої Лісовської-Нижанківської (з якою її в'яже дитинство у Кутах, Тюдеві і Львові), маляра, родом зі Львова Любослава Гуцалука та графіка, маляра родом з Галичини Якова Гніздовського.

У не верлібровій для Стуса атмосфері кінця 60-х років, нарікаючи на „гандж келії, в якій пишуться вірші, ніби десь протікає над головою: зле вшита хата” [10, с. 4.], поет уже в листуванні 1975-76 рр. розмірковує над ширими порадами „сестри Віри” спробувати сили у верлібрі. Відчуваючи,

що „теми ось уже кілька літ ідуть неверліброві” (лист від 27 листопада 1975 р.), Стус навіть не підозрює, що на початках 80-х, перебувши не один карцер, пізнавши „тишу” камери-одиночки, зродить писану верлібром останню збілочку „Птах душі”, яку сам же ж схарактеризує як „відчайдушно прозову, майже без пафосу, неримовану, майже розмовних інтонацій, сумно-спокійно, без надриву. Стоїчну, – і підсумує, – такий її музичний ключ” [9, с. 449]. На жаль, близько сорока поезій, котрі „вперто бороняться од рим” [В. С.], осіло залягли у котромусь сейфі, і, як на мене, лишень від нашої небайдужості, від запопадливого ентузіазму бібліографа Оксани Дворко і од належного фінансування залежатиме подальша доля цієї дивовижної збірки.

Як для скульптора Бориса Довганя, так і для Віри Вовк, профіль Стуса небезпідставно нагадував образ Данте, хіба що з тією різницею, що мисткиня асоціювала його з „Данте в лавровому вінку, що його Рафаель увічнив на стіні Сікстинської каплиці”, – додаючи, що побратим-однодумець мав ще й таку „габсбурзьку нижню губу, що надавала його обличчю виразу впертості. Впертий він і був, – продовжувала авторка, – говорив протягливо і поважно. Не пригадую собі, щоб він коли засміявся. Часом тільки усміхався вдумливо” [3, с. 201]. У статті „Київ шістдесятих років” вкотре прослідковуємо толерантну погорду В.Вовк бути „сестрою” родині В.Стуса, якого авторка свідомо називає „святий поет-мученик” [3, с. 195].

Розмовляючи з Юрієм Покальчуком про надихаючу поїздку на Україну 1989 р., В. Вовк зацентувала: „Я просто щаслива з того, що творча спадщина Василя Стуса, яку я особливо високо ставлю в сьогоденній українській поезії, дедалі ширше стає приступною для українського [...] читача, – і лише те, – що немає в живих вже незабутнього Василя Стуса” [7, с. 150] додає розпачу до цих відвідин.

1990-го року, на запрошення організаторів фестивалю поезії „Золотий гомін” Віра Вовк знову побувала в Україні. У Києві разом з Леонідою Світличною та Галиною Севрук відвідала рідні могили на Байковому кладовищі. Пройшли стежками й до вічного спочинку Василя Стуса, де „запалили свічку й поклали квіти і серце від усіх людей доброї волі” [3, с. 207]. Провідали могилу й українського Дон Кіхота Миколи Лукаша:

„... Питаєш Н., знов молодого Григорія Кочура:

- Що там за дива діються на Україні,

тій, на яку ми всі так чекали й не дочекалися? -

А він лиш двигне плечем: - Якась чудасія.

Побачимо, що воно буде;

тим часом – брак вітру вітрилам. –

І ти рішаєш: - Знімімся до Стуса й

Вусатого Сонечка,

що скажуть вони, то й станеться” [3, с. 207].

Це з вірша „Як тобі спиться, Миколо, там, на Байковому”, створеного В.Вовк після тих навідин.

„Біографічна мозаїка” Віри Вовк, писана для другого тому „Проза”, розпочинається з розповіді про власне родове коріння, яке сягає, насамперед, Івано-Франківської, Львівської та Закарпатської областей. Та наша крайка не оминула і своєї духовної сім’ї, до якої зараховує „деяких шістдесятників”, зокрема й Василя Стуса. Констатуючи вклад родини у боротьбу за довгоочікувану незалежність України, за яку загинув і вибраний брат Василь Стус, авторка запитує: „Але чи свідомо ця вільна Україна свого історичного покликання, свого завдання?” [2, с. 41].

Багато для збереження долі героїчного поета зроблено й першою у вільній Україні лауреаткою премії імені В.Стуса – Анною-Галею Горбач. Мовиться про високу українську достойницю, науковця, перекладача, публіциста, культурно-освітнього і громадського діяча, яка, проживаючи і працюючи з 1943 р. у Німеччині, доклала чимало зусиль задля благородної української справи. Батько А.-Г. Горбач походив з українсько-німецької родини Луцяків на Північній Буковині. Родинні корені матері сягали Гуцульщини, а саме селища Кути (нині Івано-Франківської обл.), родини Дудковських, яка згодом переїхала з чоловіком на Буковину. На жаль, про життєпис бабусі-кутчанки п. Анна дізнавалася лише з уст матері, бо народилася вже пізніше, в 1924-му році, в підкарпатському селі Бродина у Південній Буковині (нині територія Румунії). Початкову освіту дівчинка здобула в рідному селі, а з 1937-го до 1940 року навчалася у Чернівецькому православному лиці (нинішня гімназія № 4). У роки воєнної хуртовини родина Луцяків виїхала до Німеччини. Здобуваючи вищу освіту, ще юною дівчиною п. Галя подумала про переклади української літератури німецькою мовою, застосовуючи для цього свою власну методи (переписуючи вірші, вивчала напам’ять найкращу німецьку лірику).

Після одруження з Олексою Горбачем (у майбутньому славістом із світовим ім'ям), не просто продовжила навчатись, але й сформувалася як істинна патріотка України, присвячуючи усе своє життя, увесь свій інтелект і творчі сили задля „українства”.

Окрему сторінку в житті й праці А.-Г. Горбач становила її правозахисна діяльність, початки якої сягають кінця 1960-х років. У 1968-му, після „красної відмови” у підтримці Спілкою письменників України видання антології української прози в її німецькомовних перекладах, на щастя, залишилися активні зв'язки з українськими літераторами та правозахисниками. Зі статті Ярослави Закревської, вміщеної у книзі „Українки в історії” дізнаємося, що „коли в Україні прокотилася хвиля арештів, що захопила письменників, з якими контактувала Анна-Галія Горбач, вона, не вагаючися, вступила до німецької групи оборони правозахисників, насамперед українських, і, як стверджує авторка, – була основним дорадником цієї групи зі Східної Європи” [11, с. 297]. Горбач вимагала захисту заарештованих, переконуючи, що українські дисиденти не є злочинцями і потребують зовсім іншої оцінки їхньої діяльності.

Телефонна розмова А. Горбач з її давньою колежанкою із Чернівців поетесою Тамарою Севернюк у переддень Святвечора 2009 року, дозволяє припустити, що п. Горбач жодного разу не зустрічалася з Василем Стусом. Проте залишилося епістолярне спілкування Стуса з адресаткою із ФРН (а скільки ж кореспонденції втрачено!). Те листування просякнуте вражаючою емоційною напругою й інтелектуальною насиченістю. З листа від 4 квітня 1977 р. до А.-Г. Горбач дізнаємося про тогочасний інтерес Стуса до новітньої німецької поезії, зокрема й творчості уродженця Чернівців, німецькомовного поета Пауля Целана. Тому в книжковому обміні А. Горбач не раз ставала у пригоді. Надсилаючи найкращі побажання родині Горбалів, В. Стус намагався все ж не зазіхати на час колежанки, акцентуючи застановлюватися лише на такому: „Що легше дістати і що проходить такі відстані довгі – те й пришліть із книжок” [10, с. 105]. Навзаєм Стус віддячувався найціннішим – вервечкою власних віршів.

З листовного звернення до колежанки із ФРН від 4 квітня 1977 року дізнаємося про факт усвідомлення Стусом проходження великої дороги становлення, „самобудування” шляхом самопожертви, коли настає пора підбиття попередніх підсумків і озвучення власного вибору: „Минулі роки змобілізували мене, а не зробили пасеїстом, – і продовжує, – отож, є перспектива – досить чітка, але не надто прихильна до моїх суто естетичних замірів” [10, с. 98]. Мовиться, насамперед, про виїздову епідемію, яка новою хвилею вдарила по тогочасній системі.

Не зважаючи на всі перешкоди, адресати таки знаходили можливості всіляко підтримувати один одного. Нерідко цьому сприяло й листування з друзями, які виїхали за кордон. „Геть тяжко листуватися з п. Анною Г[алею] Г[орбач], так само – дякувати багатьом землякам по далеких усюдах, що вітали мене з Новим роком”, – так пише В. Стус у квітні 1978 р. до Івана Чинченка, продовжуючи, – свої карточки я надсилав до пані Галі – навмисне кілька, аби могла дістати бодай і моя далека сестра Віра” [Вовк – Н. В.] [10, с. 144-145]. Однак, у передчутті повторного арешту, вже у вересні того ж року Стус скаржиться в листі до Ірини та Ігоря Калинців: „Скажу, аби частково виправдатися: мені перекрили геть усе листування, віддають листи тільки від А.-Г. Горбач, І. Чинченка, бо такі одержання мої їм зараз потрібні, решту не віддають” [10, с. 151-152]. Тих листів не так і багато, але вони давали змогу, не зважаючи на тотальний тиск, таки вистояти.

Констатуючи неможливість життя у примусовій творчій нереалізації, маючи запрошення ПЕН-клубу на виїзд за кордон, отримавши за кілька днів до арешту в 1980-му перехоплені й затримані КДБ запрошення на викладацьку роботу до Невшательського університету (Швейцарія) та до La Salle коледжу в США, В. Стус, як не дивно, все ж застановлюється на „мордовсько-пермському” варіанті. Під час другого суду над ним у промові прокурора, яка тривала „понад дві години” [8, с. 158], серед скоєних „злочинів” проти радянської влади таки не забули оминати жваве Стусове листування з дослідницею із ФРН – А.-Г. Горбач. Подальше листовне спілкування з п. Горбач, як і з більшістю друзів, окрім родини, було перекрите категорично.

Активно цікавлячись „самвидаво”, Горбач докладає чимало зусиль для публікацій на Заході заборонених матеріалів. Особливого значення в науково-видавничих зацікавленнях дослідниці посідає крамольна постать В. Стуса. Творчій співпраці п. Галі та її доньки Катерини (до речі, про зустріч з нею Стус згадує ще в листі від 4 квітня 1977 р.) поет дає досить схвальну оцінку: „Ваша праця – спільна з Катериною – видалась мені дуже плідною: деякі уточнення, прояснення, збагачення тексту, логізація, сказати б, його – то все тільки на користь. Дякую дуже!” [10, с. 105]. У 1983 році разом з донькою Катериною А. Горбач укладає й видає у мюнхенському видавництві „Герольд унд Аппель” антологію

творів „Я спекався тебе, моя тривога: Українська поезія з ув'язнення” (інший переклад – „Я звільнився від страху: Українська поезія з політичних таборів”), в якій було вміщено 67 німецькомовних перекладів Стусових віршів і яка мала широкий розголос у німецькій пресі. Там же, в 1988-му, виходить збірка поезій В. Стуса „Ти собі життя наснив тільки. Добірка поезій з книжки „Палімпсести”, до якої увійшло вже 105 творів поета. Варто відзначити той факт, що видав ці книги німецький видавець Рольф Аппель, якого п. Горбач зуміла настільки зацікавити творчістю дисидентів, що він закрити своє вузькофахове видавництво і зайнявся тільки „самвидавом”.

За сприянням невтомної дослідниці в Гамбурзі 1984 року було видано кілька Стусових листів, а також щоденникові записи „3 таборового зошита Василя Стуса: поет у двобої”. Відтак книжечку про Стуса А.-Г. Горбач видає окремо в швейцарській серії „Кураторія духовної свободи”. І повсюдно перекладачка постає вдумливим інтерпретатором, власне, дослідником, чия рецепція, — як влучно зауважив Микола Зимомря, — це „своєрідні мистецькі відкриття” [4, с. 143]. Плідні зусилля спопуляризувати за кордоном Стусову творчість проходять не намарне. Завдяки майстерним перекладам Анною-Галею та Мариною Горбач частини Стусових творів зі збірки „Палімпсест” Генріх Бьоль, який з колегами неодноразово звертався до високих радянських чинів та до Спільки письменників СРСР у справі важкохворого літератора й правозахисника, фатального 1985-го висунув кандидатуру Василя Стуса на здобуття Нобелівської премії. Та до присудження справа не дійшла: в ніч з 3-го на 4-те вересня В. Стус трагічно гине в пермських таборах.

Смерть українського поета та правозахисника не залишилася без відгомону, зокрема й у пресі Західної Німеччини, де між освіченою верствою вже зорганізувалася чимала громада шанувальників Стусової творчості. Ще 7 вересня 1985-го року, себто через три дні після його наглої смерті у виправній колонії, німецька преса почала передруковувати велике звітлення пресового агентства ДПА, що було складене на підставі відомостей, поданих Левом Копелевим, товариством і редакцією „Континент” та Міжнародним Товариством Людських прав.

Детальні звітлення міжнародної преси про смерть В. Стуса узагальнені в першому номері журналу „Сучасність” (Мюнхен) за 1986 рік. Там же видрукувана стаття А.-Г. Горбач „Голоси України – на смерть Василя Стуса”, в якій подано два відгуки з України, що стосуються смерті поета, а також висловлювання про нього як про людину і літературну постать на тлі 1960-х років.

Того ж року, у п'ятому числі журналу „Сучасність”, вміщено статтю невтомної п. Горбач „Василь Стус у спогадах та відгуках чужомовної преси”, де зібрано й узагальнено великий матеріал західнонімецької преси, пов'язаний зі смертю українського поета й правозахисника. Стаття розпочинається зі „Спогаду в'язня” (про ім'я автора — Івана Геля дізнаємося із 7-ого випуску „Українського вісника” за 1988 рік), аж до окреслення широкого спектру роботи Міжнародної Амністії щодо викриття людиноненавистницьких методів радянського судочинства та його органів супроти представників українського правозахисного руху, зокрема й проти члена Української Гельсінської групи Василя Стуса.

Короткі звітлення про Стуса А. Горбач друкує у газеті „Українське слово” (24 лютого 1985 р.) й у журналі „Наше життя” (січень, 1988). Результати праці п. Горбач варті гідної оцінки, адже викривальна інформація у друці вщент розбивала намагання радянського керівництва викликати серед західної інтелігенції враження, що комуністична система є втіленням найгуманніших і найсправедливіших законів в історії людства.

Щойно почався відлік третього тисячоліття, а пані Горбач уже встигла видати низку нових книг, серед яких вагоме місце посідає антологія сучасної української лірики „Карби часу” (2003), яка репрезентує поезію 70-90-х рр. ХХ ст. з розлогою передмовою та бібліографічними довідками про кожного зі згаданих авторів. Зокрема, характеризується й творчий спадок В. Стуса.

Як бачимо, діяльність А.-Г. Горбач надзвичайно багатогранна. Завдяки плідній літературознавчій, а особливо – перекладацькій праці дослідниці в німецьких літературних і громадських колах постійно зростає зацікавлення українською літературою, — й Стусовою творчістю зокрема.

Не можна оминати той факт, що протягом 1980-х років про В. Стуса у журналі „Сучасність” (Мюнхен) друкувалося чимало статей представників української діаспори. Більшість було зібрано й зредаговано Осипом Зінкевичем та Миколою Француженком у книзі „Василь Стус. В житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників”. Постать голови правління видавництва „Смолоскип”, члена Вашингтонського Комітету Гельсінських Гарантій для України Осипа Зінкевича захоплює своєю працьовитістю. Уродженець с. Малі Микулинці, нині Снятинського району, що на Івано-Франківщині, виходець з родини вояка Українських Січових Стрільців, Осип в досить юному віці став

членом юнацької Організації Українських Націоналістів. На жаль, 1944 р., під час боїв з партизанами Ковпака в Карпатах, німці схопили батька Осипа разом з 11-тма іншими українськими селянами в Косові й розстріляли їх як заручників. У часи воєнної хуртовини О.Зінкевич брав участь в боях за Прагу. У післявоєнний час доля занесла юнака до табору біженців, де він навчався в учительській семінарії. Опісля вступив до Інституту індустріальної хімії (Париж). Брав активну участь у культурному житті української еміграції. У паризькій газеті „Українське слово” разом з іншими студентами Зінкевич заснував сторінку „Смолоскип”, яка згодом перетворилася на самостійний журнал. У 1956 р. Осип Зінкевич з дружиною та двома дітьми переїздить до США з остаточними намірами, що „працюватиме для України” [5, с. 249]. 1960-го року, створивши видавництво „Смолоскип”, яке згодом прибрало ім'я Василя Симоненка, наш земляк у діаспорі доклав чимало зусиль для опублікування українських матеріалів, які всілякими хитрощами потрапляли за кордон і нелегально відправлялися у публікаціях в Україну. На той час це був досить гучний інформаційний прорив.

Серед найзначніших видань „Смолоскипа”, над якими працював Зінкевич, окрім вищезгаданого, для нашого дослідження вагоме місце мають збірники про життя Данила Шумука, Валентина Мороза, В'ячеслава Чорновола та інших, в яких розкривається доля в'язнів сумління, зокрема й маловідомі факти життя В. Стуса, пов'язані з історичною правдою про західноукраїнські землі. Продовжуючи справу свого життя, О. Зінкевич в 1992 році переніс видавництво „Смолоскип” до Києва. Нині наш земляк – організатор і перший голова Музею-архіву українського самвидаву в Україні (1998), Член НСПУ (1994), член редколегії газети „Літературна Україна” (1997). Видавець чимало зробив для донесення Стусового життя до українського й закордонного читача.

Заохочуючи кваліфіковані кадри України до співпраці, видавництво створило стипендіальний фонд для молодих науковців, щороку проводячи літературно-політологічні семінари та конференції в м. Ірпін під Києвом. Так, матеріали наукової конференції „Василь Стус. Двадцять років після смерті: сучасне сприйняття та переосмислення”, проведеної видавництвом „Смолоскип”, Музеєм-архівом українського самвидаву та Гуманітарним центром Василя Стуса, у лютому 2006 року були видрукувані в альманасі „Молода нація” № 1 (38). Вже у вступній частині мовиться, що „В. Стус є однією з найконтroversійніших постатей української культури ХХ ст.” [1, с. 11]. Окрім наукової частини, куди ввійшли філософські, літературні, мовознавчі дослідження, висвітлення сучасного погляду на епістолярій поета, для нашого ознайомлення варто було б скористатися й напрацюваннями бібліографа Оксани Дворко, яка скрупульозно підготувала матеріал „Василь Стус: бібліографія документів і матеріалів у фонді Музею-архіву українського самвидаву”. Матеріал, вибраний із загального обсягу інформаційної бази життєпису Стуса, при глибшому дослідженні виявляє чимало цікавих і, насамперед, маловідомих фактів зв'язку поета з українською діаспорою, родинні корені якої сягають західноукраїнського краю.

У нашій розвідці частково розкриваються взаємозв'язки Василя Стуса з українською діаспорою, а також акцентується на переростанні напрацювання в окреме ґрунтовне дослідження.

Література

1. Молода нація. Альманах / [відп. ред. О. Обертас, упоряд. О. Дворко]. — 2006. — № 1 (38). — К. : Смолоскип. — 400 с.
2. Вовк Віра. Т.2. Проза / Віра Вовк. — К. : Родовід, 2001. — 446 с.
3. Вовк Віра. Т.4. Спогади / Віра Вовк. — К. : Родовід, 2003. — 455 с.
4. Зимомря Микола. Її поезія життя – у праці / Микола Зимомря // Дзвін. — 1999. — № 7. — С. 142—144.
5. Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. Т. 1. Україна. Ч. 1. — Харків : Права людини, 2006. — 516 с.
6. Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. Т. 1. Україна. Ч. 2. — Харків : Права людини, 2006. — 504 с. (517—1020 с.).
7. Покальчук Ю. Різні світи Віри Вовк / Ю. Покальчук // Всесвіт. — 1990. — № 2. — С. 148—150.
8. Стус Василь. В житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників / Василь Стус. — Балтимор-Торонто : Українське Видавництво „Смолоскип” ім. В. Симоненка, 1987. — 463 с.
9. Стус Василь. Т. 6. (додатковий). Кн. 1 / Василь Стус — Львів : Просвіта, 1997. — 496 с.
10. Стус Василь. Т. 6. (додатковий). Кн. 2 / Василь Стус. — Львів : Просвіта, 1997. — 263 с.
11. Українки в історії / [за заг. ред. В. Борисенко]. — К. : Либідь, 2004. — 328 с.